

Igor Zidić

MATICA HRVATSKA U VREMENU KRIZE

*Govor predsjednika Matice hrvatske
na Glavnoj skupštini
u Hrvatskom narodnom kazalištu
Osijek, 30. lipnja 2012.*

170
mh
maticahrvatska
1842-2012.

Glavna skupština
Matice hrvatske

Osijek, 30. lipnja 2012.

Igor Zidić

MATICA HRVATSKA U VREMENU KRIZE

---

*Govor predsjednika Matice hrvatske
na Glavnoj skupštini u Hrvatskom narodnom kazalištu
u Osijeku, 30. lipnja 2012.*

MATICA HRVATSKA
Zagreb, 2012.

Gospođe i gospodo, cijenjeni gosti, poštovani članovi i dužnosnici Matice hrvatske, zastupnici ogranaka i odjela!

Gotovo da se više i ne možemo probuditi, a da ne osvanemo u društvu *krize*; gotovo da više ne možemo krenuti ni na počinak, a da nas na uzglavlju ili uza nj ne dočeka *kriza*. Otvorimo li novine – s prvih se stranica na nas sruči *kriza*. Uključimo li televizor, na nas se poput slapova obruše izvješća o *krizi*; gdjekad objektivni, kojiput analitični, a najčešće sivi i neodlučni prilozima o njezinu trenutačnom i ne osobito uvjerljivome suzbijanju te – primimo i njih k srcu – tradicionalno pesimistički, ideologijom protkani, futurološki ogleđi. U kriznim vremenima, vrlo su aktivni i oni koji su nam jednu budućnost već bili prodali, a sad nam tu istu bolju budućnost pokušavaju podvaliti još jednom. Kao krunski dokaz da su u pravu opet se reciklira i naveliko zlorabi Marxova rečenica o tome kako će kapitalizam samoga sebe progutati. Ta nam pragmatična dosjetka 19. stoljeća nije neophodna da bismo razumjeli narav svijeta. Nije li, puno prije, već bilo rečeno i zapisano: *Perditio tua ex te, Israël* – »Propast je tvoja u tebi, Izraele«? Marxovoj rečenici ni danas – *sub specie aeternitatis* – ne nalazim bitna prigovora osim onoga već izrečenoga: da nije ni nova ni originalna. Kad bih joj morao, međutim, izreći ocjenu sa stajališta ideologijske prakse današnjice, ona bi bila mnogo nepovoljnija: ne samo što se kapitalizam nije (još) oglodao, nego je prvenstvo u propadanju prepustio svome »nasljedniku« – Marxovu komuniz-

mu. Njegovu spomenutu rečenicu ne izgovara danas navjesticitelj Novoga svijeta, nego zastupnik bivšega, koji je samoga sebe zaista progutao, a da ga nitko sa strane nije napao, razorio, razoružao, osvojio. Urušio se sam od sebe: od nemogućnosti da racionalno zasnuje svoju privredu, da valjano razvija svoje proizvodne moći, da i u svakom drugom pogledu mudro organizira svoje društvo vodeći računa o ljudskim potrebama; da naznači svojim građanima održivu, materijalnu i moralnu perspektivu. Kao utjehu za egzistencijalnu ugroženost naroda komunizam je nudio ispražnjeno nebo i samoga sebe kao najviši cilj. Sredstva revolucionarne borbe, kojima se negdje uspio nametnuti i zauzeti vlast, ponovila su sve grijehe prethodnih društvovnih formacija: nasilje, neobuzdani teror, zločinačku praksu, nemoralna bratstva i interesne grupe od kojih se, ma koliko se oni kleli u *demos*, nije moglo dočekati stvaranje demokratskoga realnog okružja, prostora *demokracije*. Naprotiv; komunistička se partija pretvorila u golem opresivni aparat posvećen zatiranju liberalizma, demokracije, pluralizma, tolerancije, »tehnomenadžerskih urota«. Naravno, time ne mislimo reći da će kapitalizam, takav kakav jest, nadživjeti svoja nasilja, svoja bezakonja, svoje opačine. Nadam se da neće, a ne bi ni trebao. Mi priželjkujemo, bez naivnoga arivističkog optimizma, neki novi put, koji bi – osim komunizma i kapitalizma – s povijesne pozornice uklonio i njihov binarizam, njihovu alternacijsku zamjenjivost. U Marxovu stoljeću kapitalizam je bio oličenje zla i nepravde i na nj su jurišali prvi komunisti. Djelomična njihova

va pobjeda početkom 20. stoljeća i širenje njihove svjetske moći poslije 1945. stvorilo je ravnotežu zala kojoj je najviše pridonijela njihova zajednička borba protiv trećega: bio je to fašizam, naličje komunizmu, što se ukorio u tehnički i gospodarski vrlo razvijenoj zemlji (Njemačkoj), uza sve posebnosti koje su iz toga proizlazile. Sudar njemačkoga podržanog fašizma i njegovih satelita s jedne strane te anglosaksonskoga kapitalizma s ruskim komunizmom i njihovim saveznicima s druge strane, učinio se kao mitski sukob Trojice. Njemački su fašisti nastupali u ime *reda, rada i discipline*, Amerikanci i Englezi pozivali su se na *tradicije zapadnih demokracija*, Sovjeti na *novu društvo i novoga čovjeka* koje će – baš oni – zauvijek stvoriti. Svi se, dakako, za svoje interese koriste pojmovima domovine i patriotizma. Pojava *trećega* u svijetu koji je binarno polariziran izazvala je, dakako, umjesto prethodno očekivanog sukoba *prvoga* i *drugoga* – njihov zajednički obračun s *trećim*. Nakon toga bile su otvorene samo dvije opcije: rat za apsolutnu prevlast ili sporazumno održavanje binoma (plus – minus, kapitalizam – komunizam, Amerikanci – Rusi). Prevladala je, uz pomoć strašnog oružja za masovno pa i konačno uništenje, koje se našlo u jednim i drugim rukama, politika mira na rubu rata, pobijedila je, za desetljeća, politička pragma koja se podrazumijevala pod sintagmom »ravnoteže straha«. Ne treba isticati kako je i koliko je ta »ravnoteža straha« unazadila moralni osjećaj. Potkraj 20. stoljeća kapitalizam, kojemu nalazimo toliko nedostataka, nazoči urušavanju komunističkoga pro-

tusustava, pokazujući da je ne samo stariji nego i vitalniji i da je, prema svemu sudeći, uz mnoge strukturalne probleme (u to svakako treba ubrojiti i periodične gospodarske krize sustava) bio bolji od suprotstavljenih. On je naime i s periodičnim krizama lako odolijevao sustavu permanentne krize. Sve su to danas neprijeporne činjenice, no ipak nisu preporuke za vječno trajanje neizmijenjena kapitalizma. Kad nastojimo iznaći što je ono u čemu su kapitalistički i komunistički svjetovi bili, ako ne isti, a ono barem usporedivi, dolazimo do zaključka da je to određena, na različite načine konkretizirana, moralna insuficijencija.

Naša je domovina danas jedno od oglednih (tranzicijskih) mjesta takvoga teško nadoknativa deficita: otvoren je lov na manipulatore, špekulante, pljačkaše, potkupljivače, na preprodavače tuđega, na korupcionaše i nikoga više ne čudi što se tu, na optuženičkim klupama, nalaze bivši odnosno donedavni uglednici iz svih slojeva društva – napose pak oni iz svijeta politike. S druge strane, unatoč brojnim sudskim procesima, koje je već teško i pratiti i pamtiti, raste broj prekršaja, prevara, manipulacija i korupcijska se hobotnica širi pa je postalo jasno da mnogi u društvu korupciju više ne doživljavaju kao kažnjivo djelo, nego kao sredstvo borbe ili konkurentskoga nadmetanja. Ako i ne mogu govoriti u tuđe ime, objašnjavajući zašto sve to neke druge ne čudi, mogu barem reći zašto mene ne čudi; mi smo, kao i neke druge tranzicijske zemlje, primjer nečistih spojeva, inkompatibilnih kombi-

nacija obaju velikih moralno insuficijentnih sustava: još smo donedavno bili (pseudo)socijalističko društvo vođeno komunističkom partijom, stabilizirano njezinom vojskom i njezinim tajnim policijama, a danas se deklariramo kao (pro)kapitalistička zemlja na putu u drugu, bolju budućnost. Kada se na malom prostoru – slabe produktivnosti, gospodarske nedjelotvornosti, sudbenopravne nekonzistencije, nestabilne demokracije i velike demografske ugroženosti, k tome snažne ratničke, ali i zaplotnjačke tradicije te jakoga rušilačkog erosa i autodestruktivnih smjeranja – »zagrle« takva dva sustava u vrtoglavome premetu i u trenutku rasapa jednog, a dekadanse drugog modela – još i u trenutku bjelodane svjetske gospodarske krize – onda se može očekivati da će zlo jednoga i zlo drugoga doseći iznimno visok stupanj kooperacije i da će njihovo djelovanje na društvo nu moralnost, etičnost, humanu i socijalnu ispravnost itd. – biti poražavajuće. Dok se hrvatski poduzetnici – vidi se to i po iskrama koje od zgođe do zgođe sijevnu između njih i političkog sektora – pretežno ponašaju kao nedostatan iskusan (neo)kapitalisti, što je i posve razumljivo, dotle se tzv. »političke elite« često ponašaju prema naslijeđenim sokomunističkim modelima. Vrlo je važno, u ovome trenutku, ustanoviti gdje su središta regresivne moći, a gdje se koncentriraju progresivne potencije društva. To, naravno, ne znači da ćemo jedan segment društva u potpunosti abolirati od svake odgovornosti za događaje u tom istom društvu. Ako, primjerice, upravo bilježimo hrvatske rekorde nezaposlenosti, onda pitanje olakšavanja procedure otk-

za radnicima ne možemo smatrati najurgentnijim pitanjem naše krize. Potrebno je bogatima omogućiti da svoje bogatstvo ulažu i oploduju po najracionalnijim *moogućim* kriterijima, ali je isto tako u društvovnome interesu da se zaštite najslabiji i, samim tim, najugroženiji. Profit da, ali takav i toliki da ne dovodi u pitanje egzistenciju velikog dijela pučanstva. Mora se uspostaviti društvojni konsenzus u kojemu će ljudski život i pravo na rad i opstanak biti priznati kao najviše vrijednosti zajednice. Čemu, inače, država?

U hrvatskoj političkoj atmosferi dominira, kao što smo već rekli, sockomunistički direktivni, naredbodavni diskurs, ne nužno i ne u svakoj prilici samo ideološki motiviran, pa ga i ne raspoznavamo tek u lijevim (političkim) opcijama. Susrećemo se tako s (pseudo)autoritarnim političarima kojih stil karakteriziraju vidovnjačke objave, proglašaji, priopćenja, samohvale, ukratko: jednosmjerna komunikacija bez analitičke potpore, bez ponuđenih komparativnih argumenata, bez uvjerljivih anketa i modela, koji će potom biti i u stvarnosti verificirani. Sve to – uz već citirane korupcijske afere, uz svakodnevne incidente i ogrešenja o moralne institute na kojima društvo mora počivati ako želi izbjeći kaos – pokazuje, posve razgovijetno, da osim gospodarske paralelno postoji i duboka moralna kriza društva i da bi sada bilo dobrodošlo ozbiljno istraživanje kojemu bi cilj bio ustanoviti postoji li među njima neka generička veza; kad bismo to saznali – otkrili bismo i to koju od tih dviju kriza možemo označiti kao

izvornu, koju pak kao izvedenu. Pitanje se, u prvi tren doima naivno, no čini se da i nije baš tako.

Ono što je, također, važno pripomenuti jest to da svaka naša *vlast*, slijedeći modele političke tradicije na ovim prostorima, radije bezobzirno *vlada*, nego što bi nastojala da (kompetentno) *upravlja*, a *upravljati* je, nasuprot *vladanju*, jedini moderan, realan i odgovoran sadržaj političkoga rada; uz to i jedini ispit demokratičnosti struktura: najhitnije, sve bi se instance *vlasti* morale preobraziti u *upravne* instance. U nas vlast radije pokazuje mišiće nego put u sutrašnjicu. Zašto? Zato što je tako lakše: ne traže se specifična znanja, visoko specijalistička upućenost, kompetitivnost, međunarodna intelektualna, a ne politička ovjera. Tradicija je komunističkih društava – ali i svih drugih jednogumnih zajednica – da su ideološku besprizivnu odanost svome bezbožničkom bogu, partijnost, političke kvalifikacije stečene u dogmatskom, nedemokratskom, zatvorenom društvu – društvu koje ne potiče konkurenciju, koje ne štiti različitost, koje ne podupire pluralistički ustroj – uvijek pretpostavljali stručnome znanju, specijalističkoj osposobljenosti i neupitnome profesionalizmu.

Strašna, deprimirajuća aktualna kriza, kojom počinjemo naša današnja razmatranja, krenula je, kao i 1929, iz svjetskih centara bankovne moći i ubrzo pokazala da je izvor kritičnih događaja bilo kriminalno otuđenje niza utjecajnih pojedinaca od društva i, društвовно nužne, svijesti i

savjesti; njihova kriminalna društvozna neodgovornost. Ti su pojedinci bili slijepi i gluhi za socijalne dugoročne interese zajednice, slijepi i neodgovorni prema novcu svojih klijenata, bešćutni prema njihovoj štednji, ravnodušni prema nesreći koju im mogu nanijeti. Podsjećam da je samo stanoviti Jérôme Kerviel, *trader* i mešetar u *Société Générale*, bio osuđen 2010. za pronevjeru četiri milijarde i devetsto milijuna eura! Što je to bilo: gramzivost, bankarska piraterija, ludilo ili neravnopravna utakmica – igra – protiv interesa onih koje bi morali štiti i koji i ne znaju da su uključeni u svojevrsno matematičko-ludičko nadmetanje njihovim ulozima? Ako smo samo htjeli, zagledavši se u srce krize, mogli smo lako zaključiti da je profesionalni moral niza bankarskih *bossova* spao na nulu. Zanimljivo je da se na svim suđenjima zbog sličnih grijeha od 1929. do 2010. optuženi brane identičnom tezom: tako su radili i drugi, odnosno, tako su radili svi koji su to mogli. Oštećeni u njihovoj percepciji kao da i ne postoje. Vidjeti je, da se u tih ljudi, bankarski, financijski i kombinatoričko-matematički te informatički obrazovanih, događa – već nekoliko desetljeća – kolaps *ratia* i da je progredirala bolest, koje će razvoj omogućiti sama mogućnost zlorabe: bolest potpune moralne abulije, koja će dovesti do sloma niza stupova financijske moći Zapada, s pogubnim posljedicama i za druge.

Kažemo li, međutim, da su u središtu propasti komunizma bili dugoročni neuspjeh privrede i sustavno zanemari-

vanje morala, otvorit ćemo pitanje o tome što se uopće može stvoriti na duži rok, ako već u prvotnoj praksi pokreta nema moralnih kriterija, ako pred graditeljima *Novog svijeta* ne stoje nikakve moralne norme, nikakvi ljudski obziri, nikakvo božansko ni humano ćudoređe – čemu se tada možemo nadati? Da će krivulja rasta od jednog ubijenog doći do milijuna ubijenih, da će se jedna racija pretvoriti u godine organiziranih »čistki«, da će jedan sabirni centar kroz desetljeća postati pravi sustav konclogora ili gulaga i da će se sve to raditi, kao što se i radilo, zbog čovjeka i u ime čovječnosti! Majestetično *Mi* nasljednih suverenā u modernim se diktaturama zamjenjuje tabuiziranim pojmovima Države, viših interesa, Partije kao takve, boljševizma, komunizma, nacizma ili titoizma. Sve je to upućivalo da je jedna od vrhunskih njihovih perfidija bila depersonalizacija zločinačke prakse; štoviše – njezina desubjektivizirana etatizacija. Sve se radilo zbog ove ili one Države, zbog njezina dobra i opstanka (uz pomoć eksperata koje okuplja Čeka, NKVD, Gestapo, UDB-a, Stasi, Securitate i sl.), pa je skriveni subjekt terora tako i postala nedodirljiva Država. Na drugoj strani, koja je davno prije odživjela svoju ratničko-terorističku ili nasilničku fazu (pljačka, oružano prisvojenā ili sudbeno regulirana otimačina – sekvestracija imovine, posjeda, teritorija) i koja se mogla posvetiti sofisticiranijim načinima eksploatacije kako vlastitih tako i tuđih dobara – državni je probitak gurnut u drugi plan, a na prvo su mjesto, kao oličenje demokratičnosti i kompetitivnosti, izbili privatni profit, osobne inicijative, grupe građana, slobodni

strijelci. No time se postiglo i to da su zlodjela države, režima ili sustava potisnuta iz javnoga oka u javni zaborav, da je nastupilo doba orgija privatnih interesa, pa kroz to i doba privatizacije krimena. Prve slutnje krize-na-vidiku javljaju se oko 2006/2007, da bi ona i eruptivno buknila 2009. godine.

Zašto sam Vas ovako opširno uvodio u današnju našu krizu bez koje ne liježemo i bez koje se ne budimo već nekoliko godina, a svi su izgledi – i sve su međunarodne kompetentne projekcije u tome suglasne – da barem do jeseni 2013. nećemo zamijetiti utješnih znakova ozdravljenja? Htio sam pokazati da smo gori (premda još ne i najgori) dio toga svjetskog urušavanja, utoliko kompleksniji što se u nas ne reflektiraju samo opće svjetske financijske teškoće, nego im treba pribrojiti i mnogo specifičnih hrvatskih uzroka stagnacije i depresije. Htio sam podsjetiti na to kako su oba društvena sustava (u kojima smo se i mi pokazali sudionicima svjetskoga beščašća) imala i neke zajedničke značajke pa bi ih valjalo istražiti nama samima na korist (to je problem moralne krize koja redovito prati, a često i uzrokuje onu drugu, novčarsku). Htio sam ukazati i na to kako je naša participacija na svjetskom novčarskom tržištu posve marginalna pa bi to mogao biti razlog više da se temeljito ispita važnost moralnog faktora. Za primjer navodim samo činjenicu da je spomenuti francuski tridesetogodišnjak, u svojoj banci, uspio »zamračiti« i privatizirati gotovo pet milijardi eura, a ta mu »provizija« čini približno trećinu godišnjeg proračuna Republike Hrvatske.

To su okolnosti koje nas sile da trijezno preispitamo svoje mjesto u svijetu. Kriza o kojoj govorimo izazvala je dodatno osiromašenje države i građana. Nezaposlenost i dalje raste. Visoko kotiramo na europskim ljestvicama toga zla. Sve je više mladih koji se ne uspijevaju zaposliti. Raste i broj ljudi koji rade, a ne primaju plaću. To je ispod svih humanih standarda u civiliziranom i emancipiranom svijetu. Koliko god to, samo po sebi, bilo apsurdno – hvatam se u misli: ako vlasnik firme, bez obzira na motive, uživa višemjesečni besplatni rad desetina ili stotina ljudi, onda se on, zapravo, na neko vrijeme koristi beskamatnim radničkim kreditom. Ako mu ni to nije, u danom vremenu, bilo dostatno za stabilizaciju poslovanja, naše pitanje glasi: što je sljedeći korak? A odmah i drugo: prema kakvim se to poslovnim načelima – a o moralnima da i ne govorimo – u nas posluje? Ne bi li, dakle, dobar dio naše privrede – da bi se održala – trebalo subencionirati beskamatnim kreditima neplaćenih radnika i drugih poreznih obveznika? A što kad i oni posustanu? Država ne može otplaćivati ni kamate na zaduženja koja stižu na naplatu. Uzimaju se krediti za otplatu rata prethodnih kredita još uvećanih za kamate. To je dug na dug i siguran put u dužničko ropstvo. Da je netko danas napadne, Hrvatska bi se – ako je vjerovati novinskim izvjestiteljima – branila bez aviona, sa simboličnim brojem ispravnih tenkova, a rezignirano bi i osiromašeno pučanstvo moralo popunjavati malu profesionalnu vojsku. S kakvim entuzijazmom? I tko bi se još, kad se sve to zbroji, mogao zakleti da smo samostalna i neza-

visna zemlja (kraj tolikih dugova)? I tko bi tome ojađenom dragovoljačkom puku mogao jamčiti da se bori za Hrvatsku, a ne za úlogē njezinih vjeronika? Izgledni razvoj financijske politike EU odvija se tako da će se primanje Hrvatske u tu organizaciju najvjerojatnije podudariti s gašenjem velikog dijela financijske samostalnosti slabije većine članica. Vlada će dobiti europske revizore, nadzornike, upute za korektno ponašanje, a ovako ili onako izgubiti pravo samostalnog odlučivanja, programiranja i, predmnijevam, kadroviranja u sektoru financija. Zaista sumnjam da će gđa Merkel prihvatiti kadrovsku shemu – primjerice HNS-a – kao *ultima ratio* financijske lucidnosti. Energija kojom se počinje pripremati stabilizacija eura upućuje na to da je takav plan morao biti razmatran i, vjerojatno, pripremljen i prije početka krize. Sad je samo trenutak da ga se i provede. Gospodin Radimir Čačić, ako ga okolnosti ne prisile da i prije toga napusti svoje mjesto u vladi, objavit će tada da je prvi financijski operativac hrvatske vlade neki nama (još) nepoznati činovnik iz Bruxellesa.

Počinje era uživanja; era konzumacije »ograničenog suvereniteta«, o kojemu je nekoć, izazivajući naše zgražanje, govorio drug Leonid Brežnjev. Novo će se reduciranje suverenosti odnositi, ponajprije, na financije. Kreditiranje, investiranje, zaduživanje; planiranje prihoda i rashoda, utvrđivanje prioriteta. Za utjehu – dio obrane suvereniteta već smo prenijeli na NATO.

To je nova stvarnost, koju će politika konsolidacije eura učiniti, u kratkom vremenu, još odrješitijom i stegovno radikalnijom. Možda se drukčije i ne može. Iz toga će, nema dvojbe, proizići određene frustracije, iz toga će rasti nepovjerenje društva u sebe i u svoje mogućnosti. Kao protuteža javit će se pojačana želja za vidljivom participacijom u važnim ili čak bitnim svjetskim procesima. To može biti motivacijska, pozitivna težnja, a može potaknuti i buđenje posve neutemeljenih ambicija. Ne bismo smjeli dopustiti ni da Hrvatska bude marginalizirana tako što ćemo se oglušiti na svaku akciju današnjih marginalaca. Margina se danas pomiče prema središtu, a dojučerašnje se središte umnožava, dijeli pa neke njegove dojučerašnje sastavnice polako uzmiču prema rubu (ili je tek riječ o pulsaciji, »dubokom disanju« cijeloga socijalnog prostora) – mjesta su zamjenjiva, pokretna, svijet naočigled postaje policentričan i tu vidim priliku da se pojačanim intenzitetom »disanja« iziđe iz binarnoga stereotipa 20. stoljeća – kapitalizam ili komunizam – u jedan nijansiraniji, ideološki manje determiniran svijet. To pratiti od najveće je važnosti baš za male zemlje od kojih svaku radikalne opcije tipa *ili* – *ili* dovode u pogibelj: kako u pogibelj za njezinu supstanciju, tako u pogibelj za samu egzistenciju. Današnja napredna tehnologija, proizvod visoko razvijenih zemalja svijeta, pokazuje se pristupačnom i djelotvornom i u razvojno manje uspješnom okruženju (v. »Arapsko proljeće«, tj. »internet-revoluciju«). Treba voditi računa o tome da male zemlje manjih potencijala, u svijetu kakav jest, svoju deficitarnost

mogu, dijelom, ublažiti tek usavršavanjem svoje organiziranosti (prema već postojećim modelima), racionalizacijom svoje proizvodnje, radom na razvojnim projektima, visoko natprosječnim ulaganjem u znanost (jer je to provjereno najbolji način da oni koji *nemaju*, u najkraćem mogućem vremenu, postanu oni koji *imaju*), a dijelom i svojim interesnim povezivanjem. *Mali s najvećima* – to nipošto nije produktivna veza, jer *maleno plus veliko* uvijek daje samo *veliko*, dok povezivanjem (usavršenih, restrukturiranih) *malenih* i *malenih* ili *srednje velikih* dobivamo, ako ne baš *veliko*, a ono, svakako, nešto što je *veće* od startnih čestica i, što je osobito značajno, potencijalno pozitivno *drukčije*. Osim u gospodarstvu i kulturi, dalo bi se spekulirati o prednostima i probitcima kojima bi takvo povezivanje moglo rezultirati i na političko-me planu.

Gospođe i gospodo, pokušao sam oslikati prostor u kojemu trenutačno djelujemo. To je prostor *krize*. Načine njezina prevladavanja u globalnome smislu – definirat će drugi. Za nas, tek nekoliko naznaka ohrabrenja. U globalnoj krizi nitko ne mora, ali svatko može izgubiti mnogo. Važno je, međutim, uzeti u obzir da se u krizi može i dobiti. Što, kako i koliko – tema je specijalističke rasprave i ja se u to, ovdje, ne bih upuštao. Vidjeli smo, da u svakoj krizi postoji snažan moralni aspekt, a slutimo da i tu ima mjesta našem napretku. Naša zemlja, naš narod, svi naši građani mogu i bez suza odoljeti mnogoj nevolji; vjeru-

jem, temeljem brojnih pokazatelja, da je sfera *otpora* (agresiji, patnji, oskudici, defetizmu, koji cvjeta na ruševinama svakoga realnog svijeta) predio naših komparativnih prednosti, a pokušao bih to objasniti dugom poviješću nesreća i nepovoljnih prilika, koja je stvorila specifičan, uvjetovan mentalitet, koja nas je naoružala strpljenjem i skromnim prohtjevima, iz kojega strpljenja, kao svjetionici opstanka, Hrvatsku bljeskovito osvjetljuju rečenice – gnomatske, poslovične – kao što je deviza *svaka sila za vremena*, koja nasilniku poručuje: tvoja je sila oružje, naša je sila Vrijeme. Tvoju je silu iskovao zemaljski majstor, naša je sila dar Božji. I u kriznome dobu Matica prepoznaje važnost Stepinčeve crkve za sadašnjost i budućnost hrvatskoga naroda; ona je cijeni neustrašivost borca protiv zla, ona cijeni djelovanje svake visoko odgovorne osobe (pojedince) u borbi protiv nemorala, ona visoko poštuje i dragocjen primjer spremnosti na žrtvu zbog obrane vjere, ljudskosti i narodnosti. Tradicionalnih i prokušanih svojih snaga nitko se razuman u nevolji ne odriče, jer sve ono što nas je krijepilo u dobru još će nas više krijepiti u zlu. Naravno da će Matica surađivati, kao što je i dosad surađivala, s mnogim sekularnim društvima i dobronamjernim pojedincima bili oni vjernici, agnostici ili ateisti, ako im je na srcu Domovina, socijalna pravda i ljudskost.

Pauperizacija, koja se poput bolesti širi Hrvatskom, suzuje vrh socijalne ljestvice, dramatično stanjuje srednji sloj

i tragično povećava broj onih koji tonu u siromaštvo i bijedu. Ne treba naročito isticati da takav trend ne ide u prilog producentima kulture i znanosti u nas. Matica hrvatska, koja je, sa svojim ograncima, organizator mnogih takvih priredbi, manifestacija, tribina i škola te ozbiljan nakladnik, mora o tome voditi računa jer tu krizu prati, kao dodatan faktor, još i kriza tiskovnih medija. Zapravo, već možemo govoriti o krizi ozbiljnoga čitanja i, potom, što još više zabrinjava, o ponovnoj krizi pismenosti.

U takvim neprilikama, ali i neovisno o njima, moramo voditi računa i o nužnome suprotstavljanju agresivnim pokušajima otuđivanja našega identitetskog dobra, naše baštine. Često nam se prigovara da se pritom, kao ugledno hrvatsko tradicijsko društvo, držimo rezervirano, da oklijevamo izreći pravorijek.

Poštovani, Matica hrvatska nije – i ne može biti – ravnodušna kad je u pitanju *krada identiteta*. Broj naših *objavljenih* odgovora – što Matice kao društva, što naših uredništava ili članova-pojedinaca u našim listovima, časopisima ili, u nas i drugdje, objavljenim knjigama – uvelike premašuje broj u Hrvatskoj *pročitanih* takvih tekstova. Uvriježio se osjećaj da je pravi odgovor na pokušaje prisvajanja organskih dijelova naše kulture samo onaj koji se obznani kao letak ili proglaš što će ga potpisati Predsjedništvo ili Glavni odbor Matice hrvatske. Bilo je i takvih priopćenja, no to je, uglavnom, uvjetovan ili

iznuđen i manje sretan način komunikacije. Onima koji krađu – ili pokušavaju oteti tuđe – argumenti ionako nisu važni; njima je od toga preča glad za onim što u svojoj povijesti, s ovih ili s onih razloga, nisu imali i što nastoje, *post festum*, steći. Hrvatska kultura, hrvatska javnost i pojedinci u Hrvatskoj trebali bi, s više pasije, ljubavi i prilježnosti, upoznavati mnoga i brojna zanemarena, a temeljna djela svoje kulture, s više strasti, ponosa i zahvalnosti dočekivati njihova obnovljena ili prvi put priređena kritička i druga izdanja, a ne trošiti energiju u *izjavljivanju*: to je *naše*, a nije *vaše*. Zaista *naše* – i to: *neotudivo naše* – bit će samo ono što uzmognemo ugraditi u svoju svijest, znanje i memoriju. To i jest smisao baštine: da traje u nama, da nas oploduje. Od deklarativnog zalaganja za *nepročitano baštinu* neće biti koristi ni za koga: ni za Hrvatsku, ni za Maticu, ni za takve borce.

Matica će, poštovani prijatelji, gdjekad biti prisiljena prihvatiti i nametnute »ulične okršaje«, ali bit naših napora smjera na trajno očuvanje dobara hrvatske tradicije u nama samima: ne kao likova u pamfletima, nego kao teme koje žive, po najboljim svojim dijelovima, i danas: jednom kao fragmenti naše povijesti, drugiput kao aktualni sadržaji (i) naše sadašnjosti.

Maticu hrvatsku nitko neće natjerati da živi i prihvaća ulogu autsajdera; mi ćemo se radije baviti *bitnim*. Onako, kako to, primjerice, čini Ogranak Matice u Dubrovniku kad

su u pitanju Držić ili Vojnović. Onako, kako je to, primjerice, odradila Središnjica Matice hrvatske u Zagrebu, tiskajućí – u ove dane – dvosveščani izbor iz djela Ruđera Boškovića, baš u vrijeme kad ga neki ponovo pokušavaju preseliti u svoje dvorište.

Gospođe i gospodo, odgovor u književnim i kulturološkim raspravama – gdjekad i pravim čerupanjima – nije stisnuta pesnica, nego pročitana knjiga. *Pridružimo se, dakle, svi nevelikoj vojsci čitatelja Domovine, da bi potom i Domovina bila veća!* Domovina nije samo teritorij, nego i misao; nego i arhitektura na tome tlu, nego i kip, skladba, pjesma, roman, komedija i drama te, ponajprije, naš lijepi i bogati jezik – djelo narodnog genija, što su ga stoljećima čuvali, razvijali i njegovali narodu i zavičaju odani školovani njegovi izdanci: pisci, jezikoslovci, učitelji, leksikografi, učenjaci struka *razlicijeh*. Domovinu, rekosmo, treba *čitati i pročitati*. Onda zbori jače i krijepi uvjerljivije. Hrvatska je za nas knjiga koja se baštini i čuva za nove nasljednike, a nije dnevna novina koja se jutrom kupi, a popodne baca. Tako ćemo – i samo tako – obraniti sve što je naše: naša dobra i naš identitet. Ne smijemo nikad smetnuti s uma da je on složen i skladan kao povijesni mozaik – u različitim prilikama, pod pritiskom i naletima različitih otuđujućih sila, kroz različite modele preživljavanja, ali – to nije zanemarivo – s mnogim sličnim ili čak sinkronim trenucima dramatičnih napetosti, upravo od vremena kada se javlja individualizirana autorska književ-

nost i razvija se kulturna samosvijest. Srž našega identiteta jest *otpor*, jest nepomirljiva *borba* za svoj-stvo i za vlastit-ost u svome i na svome. Energija različitih odlika, energija različitih karaktera, energija svih naših krajeva i regija – sredoze-mnih i srednjeeuropskih, (uz)morskih, nizinskih i gorskih – branila je i obranila povijesnu Hrvatsku.

Ne mogu, a da o tome ne mislim u lijepom, gostoljubivom Osijeku, u hrvatskoj ravnici, uz plodotvornu i živu Dravu. Mislio sam o tome i jučer, u junačkome Vukovaru, a mislit ću i sutra, u drevnim Vinkovcima, na spokojnome Bosutu. Nije to moj zavičaj, ali je sve to moja Domovina. Zahvalimo Bogu što nam je dano da se svjetskosti ljubavi, kulture, tolerancije i suradnje možemo učiti u vlastitoj kući, od prvih svojih koraka u svijetu.

Nije slučajno, gospođe i gospodo, Matica prva, i ustrajnije od drugih, manifestno priznavala policentričnost hrvatskog prostora i susjednih prostora gdje žive Hrvati. Pokazujemo to održavajući naše skupštine u Splitu, Varaždinu, Poreču, Čitluku, Osijeku, motivirajući delegate na približavanje svakom dijelu Domovine, na prisvajanje srcem onoga što jest i njihovo, a bilo je nepoznato ili slabo poznato, na pokret i napor da se Domovini pođe ususret, a ne da se samo čeka i stoluje u bijelom Zagrebu. Mi priznajemo našu povijest i ne idemo protiv nje; mi uvažavamo sve naše značajke, sve naše različitosti i odlučni smo da s njima gradimo

zajedništvo kojemu smo oduvijek težili, gdjekad ga, djelomice, postizali, a tek ga za Domovinskog rata dosegli u željenoj obliku. Radimo tako, da ga uzmognemo, unatoč svemu o čemu smo i danas govorili, trajno očuvati. Bez štete po iko-
ga, na dobro svima.

Želim, na kraju, u ime Matice hrvatske, u ime svih Vas i u svoje osobno ime ovdje pozdraviti, kao osobito dragoga gosta, gospodina Milčeka Komelja, predsjednika prijateljske Slovenske matice, koji je s nama proveo već dva, a sutra će još jedan dan u obilasku hrvatskog sjeveroistoka; nama dragocjenog, njemu, nadam se, ugodnog, koji će posvjedočiti, u mnogoj prilici, dobre i sadržajne odnose dvaju malih naroda s velikim ciljevima i dviju naših dugovječnih kultura.

Moram zahvaliti i Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, koje je znalo vrednovati naše dugoročno djelovanje, ne dovodeći, ni u teškim prilikama, u pitanje temeljne projekte Matice hrvatske i sve prednosti ustrajnoga, kontinuiranog rada. Naša zahvalnost ide i gospođi Andrei Zlatar-Violić, ministrici kulture, jer je u mnogoj zgodi – od proslave 170. obljetnice Matice hrvatske do skupa o 1971. godini i današnje naše Skupštine – htjela i umijela – kako djelom tako i lijepom riječju – apostrofirati naša nastojanja. Pozdravljam ovdje, s velikim zadovoljstvom, njezinu izaslanicu, pomoćnicu ministrice kulture, gospođu Vesnu Jurić Bulatović.

Dopustite mi da, s osobitom zahvalnošću, pozdravim gradonačelnika grada Osijeka, gospodina Krešimira Bubala i župana osječko-baranjskoga, doktora Vladimira Šišljagića. Hvala Vam, gospodo, na prijateljskom dočeku Matice u Osijeku i ovom dijelu Slavonije; bio je to boravak koji ćemo, i Vašim nastojanjem, svi zadržati u lijepome sjećanju.

Pribivali smo jučer svečanoj misi u Osječkoj katedrali, u povodu blagdana Svetih Petra i Pavla, pozorno slušali propovijed monsinjora Antuna Škvorčevića, u nazočnosti nadbiskupa Marina Srakića; neki su od nas potom nazočili primanju u Župnome dvoru. Nadbiskupu osječko-đakovačkom, biskupu požeškom, župniku župe Svetih Petra i Pavla u Osijeku i drugim crkvenim uglednicima, kojih ovdje nema, ali su jučer osvojili naša srca, izričem zahvalnost na dubokome dojmu što su ga misno slavlje i srdačna dobrodošlica ostavili u duši svakog uzvanika.

Zahvaljujem gospodinu Ivici Završkom, predsjedniku Ogranka Matice hrvatske u Osijeku, doktoru Draženu Živiću, predsjedniku Ogranka Matice hrvatske u Vukovaru i doktoru Draženu Švagelju, predsjedniku Ogranka Matice hrvatske u Vinkovcima na odličnoj suradnji i srdačnom nastojanju da se Glavna skupština dogodi u Osijeku – a krilno ili pobočno dopuni u Vukovaru i Vinkovcima – kao prva »slavonska Skupština« Matice hrvatske u 170 godina njezina života.

Samozatajnome intendantu HNK u Osijeku, gospodinu Božidaru Šnajderu, našem domaćinu u ovoj uglednoj kući grada domaćina, dugujemo duboku zahvalnost što nam je omogućio održavanje skupa u prelijepom ovome prostoru i ponudio okrjepu i osvježanje tijekom odvijanja rada same Skupštine.

Zahvaljujem svima, koji su pridonijeli, da iz Osijeka, a nakon Vukovara, krenemo sutra u Vinkovce, pa u Zagreb i druga, velika i mala mjesta Domovine, ispunjena srca, veći i jači nego smo bili kada smo došli.

Hvala Vam, svima, na strpljenju. Sretno!